

باسمه تعالی

گونه شناسی آیات پیرامون رزق و روزی

لیلا صفارپور^۱

فاطمه حسیناک^۲

سمیرا سلیمانی عباسی^۳

فروزان پرور^۴

چکیده

رزق و روزی به عنوان نیازهای اولیه زندگی همیشه مورد توجه بشر قرار دارند این مفاهیم نه تنها به تامین نیازهای مادی فرد اشاره دارند، بلکه در جنبه های مختلف زندگی انسان نیز موثرند؛ و یکی از مسائل مهمی است که در قرآن کریم به طور گسترده ای به آن پرداخته شده است؛ و آیات متعددی پیرامون آن وجود دارد؛ از اینرو مقاله حاضر با عنوان: «گونه شناسی آیات پیرامون رزق و روزی» به هدف شناسایی و تبیین آیات قرآن با موضوع رزق و روزی به روش توصیفی به معرفی برخی از این آیات پرداخته است و به این نتیجه رسیده است که: واژه رزق و مشتقات آن ۱۲۳ بار در ۱۰۹ آیه از ۴۴ سوره قرآن کریم با موضوعات مختلفی همچون: (انواع رزق، رزق فرزندان، عوامل افزایش روزی، نیازهای انسان، رزاقیت و...) به کار رفته است.

کلید واژه ها: رزق، روزی، قرآن، گونه شناسی.

^۱ - دبیر گروه، طلبه پایه ۲، مدرسه علمیه ام ابیها (س) شهرستان دزفول، دانشجو کارشناسی ارشد علوم قرآنی

^۲ - طلبه پایه ۲، مدرسه علمیه ام ابیها (س) شهرستان دزفول

^۳ - طلبه پایه ۲، مدرسه علمیه ام ابیها (س) شهرستان دزفول

^۴ - طلبه پایه ۲، مدرسه علمیه ام ابیها (س) شهرستان دزفول

مقدمه

رزق به معنای هر چیزی است که به انسان یا موجودات زنده داده می‌شود تا برای زندگی و ادامه حیاتشان استفاده کنند. این شامل غذا، آب، لباس، مسکن و هر نوع منابعی است که برای بقاء و رفاه لازم است. درمتون اسلامی، رزق به فضل و نعمت‌های الهی اشاره دارد که خداوند به بندگانش عطا می‌کند.

روزی نیز معمولاً به معنای رزق روزانه است که به ترتیب در یک دوره معین (معمولاً یک روز) به انسان می‌رسد. این مفهوم می‌تواند شامل درآمدها، حقوق، و منابع اقتصادی باشد که انسان برای تأمین نیازهای روزمره خود و خانواده‌اش از آن‌ها استفاده می‌کند. در نگرش اسلامی، روزی به عنوان مقدراتی از جانب خداوند در نظر گرفته می‌شود و به نوعی به توکل و اعتماد به خداوند نیز مرتبط است. موضوع رزق و روزی در قرآن کریم به‌عنوان یکی از مباحث اساسی و حیاتی برای همهی انسان‌ها مطرح است. آیات قرآنی به‌صورت گسترده به مسئله‌ی تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان‌ها، منبع این روزی، و شیوه‌های دستیابی به آن پرداخته‌اند.

بررسی آیات پیرامون رزق و روزی نه‌تنها به فهم عمیق‌تری از این مفاهیم منجر خواهد شد بلکه می‌تواند آموزه‌های عملی برای زندگی بهتر و متوازن‌تر ارائه دهد. برخی منابع تعداد آیات مستقیم درباره رزق و روزی را بین ۲۰ تا ۳۰ آیه تخمین می‌زنند اما به علت حجم زیاد آنها در این تحقیق به بررسی تعدادی از آنها اکتفا خواهد شد. محققین در آثار متعددی موضوع رزق و روزی را مورد بررسی قرار داده اند که برای نمونه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

مقاله، " بررسی معنا شناختی کاربرد مفهوم رزق در قران کریم"، نوشته: اصغر هادی

مقاله، " حکمت گونه گونه روزی ها از دیدگاه قران"، نوشته: مهدی عبداللهی پور

مقاله، " بررسی رزق و روزی از دیدگاه قرآن و روایات اسلامی"، اثر: سید حسین عظیمی دخت و طیبیه حافظی

دورکانی

پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان: "تحلیل ابعاد رزق در آیات و روایات و بررسی آثار تربیتی آن"، نوشته: روشن

دهقان

اهمیت رزق حلال و جایگاه آن درمتون دینی بویژه قرآن کریم بیان شده است و برای فرهنگ سازی روزی حلال در زندگی فردی و اجتماعی نیازمند کاربردی کردن قرآن در جامعه اسلامی است و سعی شده است آنچه را که به

نظرنگارنده، درمسئله رزق حلال با استناد به قرآن کریم آنچه که مهم است. اینکه رزاق حقیقی، الله است و اقسام رزق درقرآن عبارت است از: حسن، کریم، طیب، معلوم و بغیرحساب وهمچنین عوامل ایجاد رزق براساس آیات قرآنی: اخلاص، اطاعت، انفاق و... بیان شده است.^۱

در این زمینه مطالعاتی انجام گرفته که به نمونه هایی از آنها اشاره می شود.

۱- رزق از منظر قرآن و روایات پایان نامه ی کارشناسی ارشد. نوشته ی هفت شجاعی با راهنمایی ناصر رفیعی دانشکده ی اصول دین دانشگاه قم

مطالب این پایان نامه در پنج فصل به قرار قبل تنظیم گردیده است. فصل اول مباحث مقدماتی شامل تبیین موضوع اهمیت هدف و پیشینه سؤال های اصلی و فرعی فرضیه ها، روش تحقیق محدودیت ها و مباحثی پیرامون مفهوم رزق سنت و بداء و واژه های مرتبط به رزق در فصل دوم انواع رزق و ویژگی های آن مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم شامل حکمت های تفاوت روزی است. در فصل چهارم اسباب گشایش روزی و در فصل پنجم اسباب فقر و تنگی روزی بیان شده است.

در مقاله حاضر فقط آیات قرآنی که عبارت رزق آمده بررسی شده

۲- کتاب جایگاه رزق انسان در هستی نوشته ی اصغر طاهر زاده

در این کتاب در فصل اول به واژه رزق در افت و کاربردش در قرآن و توصیفات قرآنی آن پرداخته شده همچنین با توجه به نامه ۳۱ نهج البلاغه و فرمایشان حضرت علی (ع) به فرزند خود امام حسن (ع) به بررسی انواع رزق و نحوه به دست آوردن آن اشاره شده است و در فصل بعد به جایگاه رزی در زندگی انسان و عوامل ریزش رزق و نزدیک شدن به آن مورد بحث قرار گرفته است. وجه تمایز مقاله حاضر با آثار مذکور در این است که: در این نوشتار فقط برخی از آیاتی که کلمه رزق در آنها به کار رفته شده است معرفی و به اختصار توضیح داده شده اند. این نوشتار در صدد پاسخ به سوالات زیر است:

چه آیاتی پیرامون رزق وروزی هستند؟

آیات قرآن رزق وروزی را با چه عناوینی بیان کرده است؟

^۱ - مرتضی عمارلو، فرهنگ کسب رزق حلال، مجله پژوهشنامه ؛ بهار ۱۴۰۱، دوره ۵، شماره ۱: صفحات ۱- ۱۵

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- معنای لغوی و اصطلاحی رزق

«رِزْق» به گفته راغب در کتاب مفردات، به معنی بخشش و عطای مستمر است؛ خواه دنیوی باشد یا اخروی. به سهم و نصیب نیز رزق گفته می شود؛ «ابن منظور» در «لسان العرب» می گوید: «رزق» بر دو نوع است: رزق جسمانی مانند: انواع غذاها، و رزق روحانی برای دل و جان، مانند: انواع معارف و علوم. در کتاب «التحقیق» نیز آمده است که «رزق» به معنی عطای خاصی است که موافق مقتضای حال طرف و مطابق نیاز او برای ادامه حیات اش باشد.

در قرآن مجید نیز در هر دو معنی به کار رفته است. در سوره ملک، آیه ۱۵ می خوانیم: «هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ»؛ (او کسی است که زمین را برای شما رام کرد، بر پشت آن راه بروید و از روزی خداوند بخورید). در سوره آل عمران آیه ۱۶۹ درباره شهیدان آمده است: «بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ»؛ (بلکه زنده اند، و نزد پروردگارشان روزی داده می شوند). ولی غالباً در مورد رزق های مادی به کار رفته؛ هرچند استعمال آن در رزق های معنوی نیز کم نیست؛ و از آنجا که بخشنده انواع نعمت های مادی و معنوی خدا است؛ واژه «رِزَاق» از صفات خاصه او است.^{۲۱}

۱-۲- «رزق» و مشتقات آن در قرآن کریم

واژه رزق و مشتقات آن ۱۲۳ بار در ۱۰۹ آیه (۷۲ بار در آیات مکی و ۳۷ بار در آیات مدنی) از ۴۴ سوره قرآن کریم به کار رفته است. فعل ماضی ۳۵ بار به صورت معلوم و ۲ بار به صورت مجهول، فعل مضارع ۱۶ بار معلوم و ۳ بار مجهول، فعل امر ۵ بار به صورت امر حاضر، صیغه مبالغه (رِزَاق) ۱ بار. مصدر مجرد، ۵۵ بار و اسم فاعل مجرد (رازق) ۶ بار به کار رفته است که همگی از فعل رَزَقَ يَرْزُقُ رِزْقًا ثلاثی مجرد مشتق هستند.

^۱ - لسان العرب، ابن منظور محمد بن مکرم، ج ۱۰، ص ۱۱۵؛ المفردات فی غریب القرآن، راغب اصفهانی، ج ۱، ص ۳۵۱؛ مجمع البحرین، طریحی، فخرالدین، ج ۵، ص ۱۶۸؛ التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، مصطفوی، ج ۴، ص ۱۱۵.

^۲ - پیام قرآن، مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۳۳۵.

با توجه به ساختار واژه‌های مربوطه در فعل ماضی، بر ثبوت، قطعیت و منع ناپذیر بودن رزق دلالت دارند و در فعل مضارع، بیان‌کننده استمرار و دائمی‌بودن آن هستند. ذکر مصدر، هر بهره‌ای از طرف خدا است و شامل دو قسم رزق دنیوی و اخروی می‌شود که در دو نوع مادی و معنوی بیان شده‌است. رزق دنیوی با ۹۴ مرتبه، فراوانی بیشتری نسبت به رزق اخروی دارد که نشان‌دهنده اهمیت این موضوع در زندگی دنیوی هست. ۷۶ آیه شامل رزق دنیوی مادی هستند و رزق دنیوی معنوی در ۲ آیه به کار رفته است: یک بار در سوره هود: ۸۸ به «مقام نبوت» و دیگری در سوره واقعه: ۸۲ به «بهره‌مندی از قرآن» اشاره دارد. رزق مادی و معنوی ۱۸ بار در ۱۸ آیه ذکر شده است. ۹ آیه رزقی هم عمومیت دنیا و آخرت را دربردارد.^۱

۲- رزق در آیات قرآن

انواع آیاتی که در آن عبارت رزق بکار رفته است به شرح زیر است:

۱-۲- رزق فرزندان

تشکیل خانواده و داشتن همسر و فرزند و دعا برای بدست آوردن آنها، مورد توجه اسلام است.^۲

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشِیَةً إِمَّا لَیْ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِیَّاكُمْ إِنْ قَتَلْتَهُمْ كَانَ خِطْئًا کَبِیرًا (سوره اسراء- آیه ۳۱)

فرزندانتان را از بیم تنگدستی نکشید؛ ما به آنان روزی می دهیم، یقیناً کشتن آنان گناهی بزرگ است

ایمان و توکل را از یاد نبرید. «نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ» خداوند از پدر و مادر مهربان‌تر است، به او سوءظن نبرید. «نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ» رزق به دست خداست و زیادی نفرات و جمعیت بی‌اثر است، پس فرزند عامل فقر نیست. «نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ إِیَّاكُمْ» گاهی رزق و روزی ما در سایه‌ی روزی فرزندان است. «نَرْزُقُهُمْ وَ إِیَّاكُمْ»^۳

۲-۲- افزایش روزی یا تنگ دستی

اراده‌ی خدا براساس حکمت و مصلحت است و هرگونه که به صلاح افراد باشد رزق آنان را کم یا زیاد می‌کند.

^۱-مقاله: بررسی معناشناختی کاربرد مفهوم «رزق» در قرآن کریم. نویسندگان: ۱. اصغر هادوی، محمدعلی خوانین زاده. صفحه ۱۰۶، ۱۰۷

^۲- تفسیر نور، قرائتی، محسن، جلد ۶، صفحه ۲۸۸

^۳- همان، صفحه ۵۰

جز این نیست که شما به جای خدا بت هایی را می پرستید و [در نامگذاری آنها به الهه و شفیع و مؤثر] دروغی را می سازید، بی تردید کسانی را که به جای خدا می پرستید، رزقی را برای شما مالک نیستند [تا آن را به شما برسانند]، پس رزق را نزد خدا بجوئید و او را بندگی کنید و او را شکر کنید که [فقط] به سوی او بازگردانده می شوید.

ان الذين تعبدون من دون الله لا يملكون لكم رزقا" این جمله دروغی بودن بتها و بطلان پرستش آنها را تعلیل می کند، و حاصلش این است که: اینهایی که شما به جای خدا می پرستید، که مجسمه مقربین درگاه خدا از ملائکه و جن هستند، از این رو معبود شما شده، و شما آنها را می پرستید که از شما راضی شوند، و در نتیجه روزی به شما بدهند، و روزیتان را فراوان سازند، و لیکن باید بدانید که اینها مالک رزقی برای شما نیستند، و آن کس که مالک رزق شما است خدا است، که سبب امتداد بقای شماست، چون اوست که شما را آفریده، و نیز رزقتان را خلق کرده، و آن رزق را سبب امتداد بقای شما قرار داده، چون ملکیت تابع خلقت و ایجاد است.

و چون برگشت معنای جمله مورد بحث به این معنا بود، لذا دنبال آن فرمود: "فابتغوا عند الله الرزق و اعبدوه و اشكروا له" یعنی حال که رزق شما نزد خدا است، و غرض شما هم از عبادت رزق است، پس رزق را از خدا بخواهید، چون اوست که مالک رزق شماست، پس غیر او را نپرستید، بلکه تنها خدا را بپرستید، و او را شکر گزاری کنید که به شما رزق داده، و به انواع نعمت ها بهره مند ساخته، و شکر منعم در برابر آنچه انعام کرده واجب است.^۱

۱۱- رزق بهشت و غذاهای بهشتی

اهل تقوی در بهشت حکمشان روا است، به نحوی که بین آنان و خواسته هایشان واسطه ای نیست، مثلا، از میوه های بهشتی که انواعی بسیار است، هر یک را صدا بزنند خود آن میوه و یا شراب نزدشان حاضر می شود، بدون این که احتیاج باشد که کسی آن میوه را برایشان بیاورد.^۲

رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا (سوره طلاق - آیه ۱۱)

^۱ - طباطبایی، سید محمد حسین، ترجمه المیزان، جلد ۱۶، صفحه ۱۷۱

^۲ - ترجمه تفسیر المیزان، طباطبایی، سید محمد حسین، جلد ۱۷، صفحه ۳۳۲

پیامبر که نشانه‌های روشن قدرت حق و آیات قرآن برایتان می‌خواند تا مؤمنین نکوکار را ز تیرگی نادانی و بی‌دینی به روشنی علم و دین رهبری کند. و هر که مؤمن بخدا شد و نکوکار بود او را در بهشتی درون کند که رودها از زیر آن روان بود و در آن جاودان بمانند که خداوند چنین خوب روزی‌شان کرده است ۱۱ طلاق

تعبیر "رزقا" به صورت "نکره" اشاره به عظمت و اهمیت روزیهای نیکویی است که خداوند برای این جمعیت فراهم می‌سازد، و مفهوم وسیعی دارد که هر گونه موهبت الهی را در آخرت و حتی در دنیا نیز دربر می‌گیرد، چرا که نتیجه ایمان و تقوا تنها مربوط به آخرت نیست، افراد مؤمن و پرهیزگار در این دنیا نیز زندگی پاکتر و آرامتر و لذتبخش‌تری دارند.^۱

۱-۱۱- رزق بهشت برای شهدا

«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ: (ای پیامبر!) هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته شدند، مردگانند! بلکه آنان زنده اند، و نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند» (سوره آل عمران - آیه ۱۶۹)

۲-۱۱- رزق و روزی مومنان در بهشت

«وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (سوره بقره - آیه ۲۵)

به کسانی که ایمان آورده، و کارهای شایسته انجام داده اند، بشارت ده که باغهایی از بهشت برای آنهاست که نهرها از زیر درختانش جاریست. هر زمان که میوه ای از آن، به آنان داده شود، می‌گویند: «این همان است که قبلاً به ما روزی داده شده بود. (ولی اینها چقدر از آنها بهتر و عالیتر است.)» و میوه‌هایی که برای آنها آورده می‌شود، همه (از نظر خوبی و زیبایی) یکسانند. و برای آنان همسرانی پاک و پاکیزه است، و جاودانه در آن خواهند بود.

^۱ - تفسیر نمونه، مکارم شیرازی، جلد ۲۴، صفحه ۲۵۶

نتیجه گیری

رزق و روزی مفاهیمی هستند که در متون دینی، فرهنگی و اجتماعی به وفور مورد استفاده قرار می گیرند و معانی عمیقی دارند؛ و در قرآن کریم به عنوان یکی از مباحث اساسی و حیاتی برای انسان ها مطرح شده است. آیات قرآن به صورت گسترده به مسئله ی تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان ها، منبع این روزی، و شیوه های دستیابی به آن پرداخته است. از اینرو مقاله حاضر با عنوان: "گونه شناسی آیات پیرامون رزق و روزی" این آیات را مورد بررسی قرار داده است و به نتایج زیر دست یافته است:

۱. واژه رزق و مشتقات آن ۱۲۳ بار در ۱۰۹ آیه قرآن کریم تکرار شده است.
۲. مفهوم رزق در قرآن کریم بسیار گسترده است و طبق آیات نورانی قرآن شامل: رزق فرزندان، افزایش روزی، عوامل موثر در کسب روزی، نیازهای بشرو... میشود
۳. رزق برای به وجود آمدن نیاز به علت دارد و علتش نیز همان رحمانیت خداوند متعال است
۴. افزایش رزق علاوه بر تلاش، بسته به اعمال دیگر انسان نیز است مانند انفاق، تقوا، دعا

فهرست منابع

*قرآن کریم

۱. ابن منظور محمد بن مکرم، "لسان العرب"، انتشارات دار صادر، بیروت، چاپ سوم، ۱۴۱۴ هـ ق،
۲. تویسرکانی، محمدنبی بن احمد، "لثالی الاخبار"، انتشارات مکتبه العالمه، بی‌جا، ۱۴۱۵ ق
۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، "المفردات فی غریب القرآن"، انتشارات دارالعلم الدار الشامیه، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۲ هـ ق، ج ۱
۴. رضایی اصفهانی، محمد علی، "تفسیر قرآن مهر"، جلد ۱ و ۱۶ و ۱۷، قم انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآن، چاپ اول، ۱۳۸۷
۵. زاهدی، طاهره، عوامل افزایش رزق و روزی، قم، انتشارات جامعه القرآن الکریم، نوبت چاپ دوم، ۱۳۹۰ هـ ش
۶. سهرابی، زهرا، رزق و رزاقیت، قم، مرکز نشر هاجر، نوبت چاپ اول، بهار ۱۳۹۶ هـ ش.
۷. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان (سید محمد باقر همدانی)، ج ۱، قم، انتشارات دارالفکر، بی‌جا، سال ۱۳۹۱ هـ ش.
۸. ----- ج ۱۲، تهران، انتشارات محمدی، بی‌جا، ۱۳۹۰ هـ ش.
۹. ----- ج ۱۶، -----، چاپ پنجم، سال ۱۳۸۹ هـ ش.
۱۰. ----- ج ۱۷، قم، انتشارات دارالفکر، بی‌جا، سال ۱۳۹۱ هـ ش.
۱۱. ----- ج ۱۸، -----
۱۲. طاهر زاده، اصغر، جایگاه رزق انسان در هستی، اصفهان، انتشارات لب المیزان، چاپ سوم ۱۳۸۸ هـ ش.
۱۳. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرين، ج ۵، انتشارات کتابفروشی مرتضوی، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۵ هـ ش.
۱۴. قاسمی، محمدعلی، روزی حلال، قم، نور الزهراء، نوبت چاپ یازدهم، ۱۳۹۱ هـ ش.
۱۵. قرایتی، محسن، تفسیر نور، جلد ۶، تهران، مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، چاپ دوم، ۱۳۸۷

۱۶. مصطفوی، حسن، **التحقیق فی کلمات القرآن الکریم**، ج ۴، انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۶۰ ه.ش،
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، ج ۱، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ ۶۱، سال ۱۳۹۱ ه.ش.
۱۸. -----، ج ۱۲، -----، چاپ ۳۵، سال ۱۳۹۳ ه.ش.
۱۹. -----، ج ۱۳، -----، چاپ ۳۲، سال ۱۳۹۱ ه.ش.
۲۰. -----، ج ۲۰، -----، چاپ ۳۳، سال ۱۳۹۱ ه.ش.

فهرست مقالات

۱. عمارلو، مرتضی، "فرهنگ کسب رزق حلال در قرآن" مجله پژوهشنامه؛ دوره ۵، شماره ۱: صفحات ۱-۱۵، بهار ۱۴۰۱.
۲. هادوی، اصغر؛ خوانین، محمدعلی؛ "بررسی معناشناختی کاربرد مفهوم «رزق» در قرآن کریم"، شماره ۲، آذر ۱۳۹۶، صفحه ۱۰۳-۱۱۸.